

Олег Павлишин

**З документів дипломатії Української Народної
Республіки 1920–1921 рр.:
Договір між УНР і Кубанським Краєм та ідея
Союзу Причорноморських Держав**

Збройна боротьба уряду Української Народної Республіки за державну незалежність у 1920–1921 рр. супроводжувалася активною дипломатичною діяльністю спрямованою на міжнародне визнання української самостійності та пошук стратегічних союзників. 21 квітня 1920 р. у Варшаві уряд УНР підписав військову конвенцію з Польщею яка проголошувала армії обох держав союзниками у боротьбі за визволення України і стримання більшовицької експансії на захід¹. Наслідком угоди став спільний наступ проти Радянської Росії. 25 квітня 1920 р. об'єднані польсько-українські формування (близько 20 000 польських і 15 000 українських вояків) форсували Збруч й динамічною наступальною операцією відтіснили більшовиків з Житомира, Бердичева та Козятина. Втім успішний наступ на Київ не підняв всенародного антибільшовицького повстання, на яке так надіялося керівництво УНР. Після того як 7 травня 1920 р. польські та українські війська вступили до Києва, вони не розвинули стратегічного успіху. Більшовицьке командування сконцентрувало значні сили й внаслідок контрнаступу військ Південно-Західного фронту зуміло перехопити ініціативу. У другій половині липня 1920 р. Червона Армія перейшла Збруч, заволоділа частиною Галичини, а в північному напрямку більшовицькі війська розпочали стрімкий наступ на Варшаву. Тоді стало зрозумілим, що українсько-польський союз втрачає шанси на успіх. У складних військових та політичних обставинах українське

---

¹ Шелухин С. Варшавський договір між Поляками й С. Петлюрою 21 квітня 1920 року / С. Шелухин. — Прага: Нова Україна, 1926. — С. 33–36.

керівництво вирішило шукати нових союзників, щоб спільними силами протидіяти більшовицькій експансії.

Документи, які ми публікуємо зберігаються в Державному архіві Львівської області (далі — ДАЛО). Вони відображають дипломатичні заходи УНР у 1920–1921 рр. Перший документ — текст договору між урядами УНР і Кубанського Краю, два наступних стосуються підготовки українськими дипломатичними колами створення Союзу Причорноморських Держав.

Стосунки поміж Україною і Кубанню мали свою передісторію в 1917–1920 рр. Керівництво Центральної Ради, вважаючи Кубань українською етнічною територією, сподівалося приєднання Кубані до УНР. Однак такі надії виявилися марними. Микола Галаган, який для з'ясування позицій Кубанського уряду 10 грудня 1917 р. прибув до Катеринодону, пізніше згадував: «На перешкоді тому стояла не тільки неунормованість внутрі-кубанських відносин, але й недосить висока політично-національна свідомість української частини населення Кубані. Любов до України стихійне почуття спорідненості не перетворились ще у сформовану свідомість необхідності державно-політичної єдності, хоч початкові елементи такої свідомості без сумніву уже народжувались...»². Тогочасне населення Кубані поділялося у двох різних площинах: у соціальній — на дві головні станові групи: козаків та «іногородніх»; у національній — на російську та українську частини³.

Революційні події на теренах колишньої Російської імперії безпосередньо вплинули на відцентровий рух на Кубані. У січні 1918 р. на Кубані була утворена Законодавча Рада, яка 16 лютого 1918 р. проголосила утворення Самостійної Кубанської Народної Республіки. Через кілька днів на неофіційній нараді членів Ради обговорювали рішення про прилучення Кубані на

---

² Галаган М. Делегація на Кубань (грудень 1917 р.) / М. Галаган // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1931 рік. — Львів: Накладом видавництва «Червона Калина», 1930. — С. 39.

³ Там само.

федеративних основах до України⁴. Кубань налагодила конструктивні стосунки з урядом Павла Скоропадського, отримавши від нього вкрай необхідне військове спорядження та боєприпаси. Останній у своїх спогадах відзначав, що прагнув входження Кубані до Української Держави на автономних підставах, однак вирішив, що цю справу не варто форсувати⁵.

4 грудня 1918 р. надзвичайна сесія Кубанської Краєвої Ради прийняла нову конституцію і змінила назву держави на Кубанський Край. Однак в окремій декларації, що додавалася до конституції, було відзначено, що Кубань мала стати складовою частиною Російської федеративної республіки⁶.

У 1918–1920 рр. Кубань стала ареною боротьби поміж більшовиками та антибільшовицькими силами Росії. Обидві сторони вміло використовували соціальні, станові та міжнаціональні протиріччя в краю, розбіжності серед місцевого політичного проводу й грубу військову силу задля «великоросійських» інтересів⁷.

Після повалення Гетьманського уряду, Директорія поряд з заходами спрямованими на об'єднання УНР та ЗУНР, цікавилася перспективами інтеграції до України й Кубані. 21 грудня 1918 р. секретар українського посольства при Краєвому Кубанському Урядові барон полковник Федір Баржинський у своєму рапорті до Києва відзначив: «Кубань вже є існуючим державним козацьким організмом, і тому проводити на Кубані лише українську політику, може бути шкідливим для української ідеї там. Кубань безумовно врешті решт прилучиться до України, але

---

⁴ Іванис В. Боротьба Кубані за незалежність / В. Іванис. Мюнхен: Український Технічно-Господарський Інститут, 1968. (Монографії, Ч. 4). — С. 28.

⁵ Скоропадський П. Спогади (кінець 1917 — грудень 1918) / П. Скоропадський / Гол. ред. Я. Пеленський. — К.; Філадельфія, 1995. — С. 237–238.

⁶ Іванис В. Боротьба Кубані за незалежність. — С. 63.

⁷ Див.: Булавенко. Кубань і «московський шлях» (Червень–вересень 1919 р.) // Розбудова Нації. — Прага, 1934. Липень–серпень. — Ч. 7–8. — С. 187–196; Іванис В. Боротьба Кубані за незалежність. — С. 28–137.

з огляду на вищевказане треба перевести її через дві стадії, власне:

1. Через самостійність Кубанську.

2. Через федерацію з Україною, як рівного з рівним. І се єдиний реальний шлях»⁸.

У 1919 р. представник С. Петлюри Іван Красковський зумів зустрітися у Новоросійську з головою Кубанської Ради Миколою Рябоволом і обговорити з ним проект створення Чорноморської федерації «виходячи з точки погляду загальноукраїнської справи» і питання виконання взаємних фінансових зобов'язань. Втім вбивство М. Рябовола, яке сталося незабаром, звело нанівець прийняті домовленості⁹. Двохсторонні контакти представників УНР і Кубанського уряду щодо координації військово-політичних зусиль в антибільшовицькій боротьбі не припинялися й в другій половині 1919 — першій половині 1920 рр.¹⁰ Обопільні перемовини та підготовка українсько-кубанського союзного договору тривала з квітня 1920 р.¹¹

Текст договору між Урядом Української Народної Республіки та Урядом Кубанського Краю публікується за завіреною копією з круглою гербовою печаткою: «Дипломатична місія в Річі Посполитій Польській». Про підготовку цього договору дізнаємося з опублікованих документів Директорії та Ради Народних міністрів УНР. У Журналі надзвичайних засідань Ради Міністрів УНР 1 серпня 1920 р. запроTOCOLьовано таке: «Слухали: 2. Внесення міністра справ закордонних про бажання

---

⁸ Центральний державний історичний архів України у Львові, ф. 581, оп. 1, спр. 9 (Доповідь закордонного відділу інформаційного бюро при Директорії та рапорт секретаря українського посольства при Крaсвому Кубанському Урядові про національний склад, економічне, політичне та стратегічне становище Кубані, Чорноморщини, Донщини та шлях їх приєднання до України), арк. 9.

⁹ *Матвієнко В. М.* Українська дипломатія 1917–1921 років: на теренах постімперської Росії: Монографія / Віктор Матвієнко. — К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. — С. 110–111.

¹⁰ Там само. — С. 111–117.

¹¹ Там само. — С. 113–115.

заклучення договору між Українською Народною Республікою і Кубанським Краєм й проект цього договору. П о с т а н о в и л и : [2] Проект договору між УНР і Кубанським Краєм, представлений міністром справ закордонних ухвалити. На підписання договору уповноважити міністрів Лівницького, Тимошенка, Стемповського й голову торговельно-економічної місії І. А. Феценко-Чопівського з тим, що досить підписів двох з зазначених осіб»¹². 2 серпня міністр закордонних справ проінформував уряд «про проект договору УНР з Кубанським Краєвим урядом, що присутні на засіданні РНМ «прийняли до відома»¹³. Договір підписали у Варшаві 7 серпня 1920 р. у той час коли більшовицькі війська під командуванням Михайла Тухачевського наступали на столицю Польщі¹⁴.

У договорі (Документ № 1) обидва уряди зобов'язалися щодо взаємної підтримки у військових, політичних, господарських і фінансових справах задля виборювання державної незалежності; відмовилися закладати будь-які договори чи конвенції з іншими державами, які б суперечили інтересам обох сторін; виявили намір закладати між собою морську конвенцію а також договори, які б регулювали господарські та фінансові стосунки між обома республіками.

У кульмінаційний момент польсько-більшовицької війни, український та кубанський уряди сподівалися, що червоних може послабити висадка десанту, який підготували війська російського генерала Врангеля на Кубані 30 липня 1920 р. Однак наступ росіян і кубанців провалився і кубанські частини остаточно відступили в еміграцію¹⁵.

---

¹² Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 — листопад 1920 рр.: Док. і матеріали. У 2-х томах, 3-х частинах. — Т. 2. / Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. — С. 142.

¹³ Там само. — С. 144.

¹⁴ *Матвієнко В. М.* Українська дипломатія 1917–1921 років: на теренах постімперської Росії. — С. 117.

¹⁵ *Іванис В.* Кубань // Енциклопедія Українознавства. Перевидання в Україні. — Львів, 1994. — Т. 4. — С. 1216.

Так само, фактично зазнала краху угода УНР з Польщею. 12 жовтня 1920 р. у Ризи була підписана російсько-польська прелімінарна мирна угода, за якою бойові дії припинялися, встановлювався тимчасовий кордон України по лінії Сарни–Рівне–Радивилів–ріка Збруч. Польща зі свого боку зобов'язалася припинити підтримку збройних сил УНР та армії Врангеля. Український уряд не визнав цього договору та оголосив, що буде продовжувати боротьбу за визволення України від більшовицької окупації¹⁶.

У намаганні здобути нових союзників, керівництво УНР на початку листопада 1920 р. уклало угоду з «Російським Політичним Комітетом» у Польщі під керівництвом Бориса Савінкова про спільні дії з підпорядкованою йому армією генерала Б. Перемикіна. В угоді росіяни визнали незалежність України¹⁷. Однак у військово-політичній ситуації, яка склалася, ця двохстороння угода не мала серйозної перспективи.

Еміграційний уряд УНР не залишаючи надії щодо повалення більшовицького режиму й свого повернення в Україну розпочав діяти в напрямку створення ширшої антибільшовицької коаліції. Як дізнаємося з дослідження Віктора Матвієнка, уперше ідею утворення Союзу Балтійсько-Чорноморських держав, у складі Польщі, України, Латвії, Литви та Естонії, Симон Петлюра обмірковував ще восени 1919 р.¹⁸ Через півтора року українське керівництво розглядало ідею залучення до такого союзу Кубані, Азербайджану, Вірменії та Грузії.

У квітні 1921 р. міністр закордонних справ УНР Андрій Ніковський розробив — а Рада Народних Міністрів ухвалила — спеціальну Інструкцію щодо підготовки та організації конференції та союзу Причорноморських держав, призначену для украї-

---

¹⁶ Дацків І. Б. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів. 1917–1923 рр. / Б. Дацків. — Тернопіль: Астон, 2009. — С. 376.

¹⁷ Там само. — С. 376–377.

¹⁸ Матвієнко В. М. Українська дипломатія 1917–1921 років: на теренах постімперської Росії. — С. 290–291.

нських дипломатичних представництв. Відповідний документ направили, зокрема, голові Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Польщі (Документ № 2). У цій Інструкції (Документ № 3), після покликання на існуючі союзні договори УНР з урядами Кубані, Демократичною Донецькою Групою, «Російським Політичним Комітетом» Бориса Савінкова, йшлося про необхідність укладення відповідних угод між Україною та демократичними урядами Азербайджану, Вірменії та Грузії.

Передбачалося, що такі договори мали б заключати Посли УНР з названими урядами в аналогії з Українсько-Кубанським договором. Одночасно йшлося про необхідність ведення перемовин та здійснення заходів для скликання Конференції демократичних урядів Азербайджану, Вірменії, Грузії, Дону, Кубані, «Російського Політичного комітету», Тереку та України для обговорення ідеї створення Причорноморського Союзу і здійснення спільних військових, пропагандистських та політичних акцій. Можливість участі в Конференції Польщі та Румунії мала б обговорюватися окремо. Представників Естонії, Латвії, Литви та Фінляндії планувалося запросити як спостерігачів. Головним завданням конференції передбачалося підготовка проекту союзу держав Балтійського і Чорноморського регіонів зі спільними економічними та політичними інтересами. В інструкції не говорилося прямо про інтервенцію проти більшовицької Росії. Однак в завуальованій формі йшлося про «оборонні заходи проти Російської експансії на південь і схід, демократичний лад в новопосталих державах — в тому числі і Великоросії». В інструкції йшлося також про нагальну необхідність фінансування еміграційних демократичних урядів з боку провідних європейських держав.

У цьому контексті привертає увагу згадка про договір уряду УНР з т. зв. Демократичною Донецькою Групою, про яку ми не маємо детальнішої інформації. Загалом підготовлений А. Ніковським документ проливає світло на формування зовнішньополітичної стратегії уряду УНР в еміграції у 1921 р.

Що вдалося втілити з цього проекту? Про намагання уряду УНР залучити Вірменію до участі в Чорноморському Союзі писав Володимир Сергійчук у публікації про українсько-вірменські зв'язки. Автор покликався на віднайдені ним відповідні документи у Центральному державному архіві вищих органів влади України у Києві¹⁹.

З приводу контактів УНР з грузинськими урядовцями маємо інформацію пов'язану з діяльністю Посольства УНР в Німеччині. 11 серпня 1921 р. Міністерство Закордонних Справ УНР дізналося про заплановану у Берліні спільну конференцію українських соціал-демократів з представниками уряду Грузії Чхеїдзе і Рамішвілі. З цього приводу А. Ніковський звернувся до Посла УНР в Берліні Миколи Порша з проханням надати відповідний звіт про цю зустріч у його міністерство. Міністр закордонних справ просив також посла всіляко сприяти діячам УСДП, які у той час перебували у німецькій столиці²⁰.

Можна припустити, що певні кроки в цьому напрямку були здійснені через дипломатичні канали. За даними Володимира Трембіцького в 1920–1921 рр. українські дипломатичні представництва діяли в Грузинській республіці (дипломатичне представництво), Естонській республіці (дипломатична місія), Латвійській республіці (посольство)²¹. Причому у Грузії статус пред-

---

¹⁹ Сергійчук В. Українсько-вірменські зв'язки у 1917–1921 роках / В. Сергійчук // Культура і мистецтво вірменської діаспори в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 19–20 листопада 2011) / Упорядник і відповідальний редактор Андрій Ясіновський. — Львів, 2011. — С. 124–129.

²⁰ Українські дипломатичні представництва в Німеччині (1918–1922): Документи і матеріали / Упор. В. М. Даниленко, Н. В. Кравець. — К.: Смолоскип, 2012. — С. 424.

²¹ Трембіцький В. Дипломатичні взаємини Аргентини з Україною / В. Трембіцький // Записки Наукового Товариства імені Шевченка. — Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1987. — Т. 205: У пошуках історичної правди. Збірник на пошану Миколи Чубатого 1889–1975 / Редакція: Григор Лужницький і Ярослав Падох. — С. 461.

ставництва був, через спротив Антанти, «де юре» урядово не підтвердженням²².

Ідея творення Союзу Чорноморських Держав обговорювалася наступного року в еміграційних козацьких середовищах. 4 липня 1922 р. у Будапешті на нараді представників Ради Генеральної Старшини «Українського національного козачого товариства» Іваном Полтавця-Остряниці та Бориса Бутенка з колишнім командармом збройних сил УНР Михайлом Омеляновичем Павленком було визнано й запроголововано необхідність «прагнути до порозуміння межі національно-державними колами тих сусідніх народів, що перед всім світом визнають самостійність Української держави і таким чином дійти до мети створення Союзу Чорноморських держав (Україна, Дон, Крим, Кубань, Терек, Кавказ), який б і в майбутньому зміг би захистити свою національну економічну і політичну самостійність»²³.

Однак ідея Причорноморської коаліції не знайшла ані політичної ані матеріальної підтримки в Європі. Лідери країн Антанти не бажали утворення будь якого політичного союзу, який би не вписувався в їхні проекти формування стабільного балансу сил у Європі.

Публікація документів висвітлює важливу сторінку з історії міжнародної УНР і сподіваємося заохотить дослідників продовжити пошуки автентичних документів української дипломатії доби національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

---

²² Там само.

²³ Українська політична еміграція 1919—1945: Документи і матеріали. — К.: Парламентське вид-во, 2008. — С. 127.

№ 1

**Завірена копія тексту договору
між УНР і Кубанським Краєм***

Договір між Урядом Української Народної Республіки та
Урядом Кубанського Краю

Уряд Української Народної Республіки в особі своїх уповноважених представників:

1) А. М. Ливицького, Заступника Голови Ради Міністрів УНР, Голови Дипломатичної місії в Варшаві. 2) С. П. Тимошенко, Міністра Шляхів УНР 3) С. Г. Стемповського, Міністра народного Здоров'я УНР, І. Фещенко Чопівського, Голови Торговельно-Економічної Місії УНР в Польщі, які представили повноваження Ради Міністрів УНР від 1 серпня 1920 року — з одного боку та

Уряд Кубанського Краю в особі Повноважних Представників: 1) Г. Білого, Товариша Члена правительства Кубанського Краю по закордонних справах 2) І. В. Івасюка, Члена правительства Кубанського Краю, по фінансовим справам і 3) П. М. Сулятицького

виходячи з щирого й твердого переконання, в спільности історичної долі і завдань і спільних інтересів братніх Республік України і Кубані в їх боротьбі за політичне визволення і державну незалежність, — визнали необхідним заключити між собою договір на таких умовах:

§ 1. Уряд Української Народної Республіки і Уряд Кубанського Краю взаємно визнають Кубанський край з Чорноморщиною і Українську Народню Республіку політично незалежними і суверенними державами.

§ 2. Уряд Української Народної Республіки і Уряд Кубанського Краю взаємно зобов'язуються підпирати один одного

---

* Документи публікуються зі збереженням оригінального правопису та орфографії документів — *О. П.*

в спільній боротьбі за державну незалежність обох Республік в справах військових, політичних, господарських і фінансових.

§ 3. Уряд Української Народньої Республіки і Уряд Кубанського Краю взаємно зобов'язуються не заключати ніяких договорів чи конвенцій з іншими державами, котрі були-б направлені проти інтересів котрого-небудь із учасників цього договору.

§ 4. Уряд Української Народньої Республіки і Уряд Кубанського Краю взаємно зобов'язуються заключити між собою в найближчому часі в мірі розвитку спільної праці морську конвенцію а також договори, що регулювали-б господарські та фінансові взаємовідносини між обома Республіками.

§ 5. Договір цей входить в силу з моменту його підписання і по скликанню відповідних вищих законодавчих державних установ обох Республік, має бути негайно внесений на їх ратифікацію.

Договір цей складений в 2-х примірниках в м. Варшаві СЕРПНЯ 7-го ДНЯ 1920 року —.

Договір підписали:

З боку України:

Андрій ЛІВИЦЬКИЙ²⁴
Сергій ТИМОШЕНКО²⁶,

З боку Кубані:

Гнат БІЛИЙ,²⁵
Іван ІВАСЮК²⁷

---

²⁴ Андрій Лівіцький (1879–1954) — юрист, український громадсько-політичний і державний діяч, дипломат. Голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Польщі (1919–1920). Міністр юстиції УНР (1919, 1920–1921, 1922–1923). Голова уряду УНР (жовтень 1920 — березень 1921, січень 1922–червень 1926). Член Ради Республіки (лютий–серпень 1921).

²⁵ Ігнат Білий (рр. життя невід.) — представник уряду Кубанського Краю, заступник міністра закордонних справ (1920).

²⁶ Сергій Тимошенко (1881–1950) — інженер, український громадсько-політичний і державний діяч. Міністр шляхів УНР (1920–1921). Член Ради Республіки (лютий–серпень 1921). Емігрував у Чехо-Словаччину, викладав в Українській господарській академії в Подєбрадах.

²⁷ Іван Івасюк (1879–1933) — кооператор, громадсько-політичний діяч і державний діяч Кубані. Директор Кубанського Кооперативного Банку. Міністр фінансів Кубанського Краю (1920). Емігрував у Чехо-Словаччину, викладав в

Олег Павлишин

С. СТЕМПОВСЬКИЙ²⁸

Павло СУЛЯТИЦЬКИЙ²⁹

І. ФЕЩЕНКО ЧОПІВСЬКИЙ³⁰

З оригіналом згідно.

Секретарь української Дипломатичної місії в Польщі

[Підпис]

[*Кругла гербова печатка: «Дипломатична місія в Річі
Посполитій Польській»*]

*ДАЛО, ф. 257, оп. 2, спр. 1393 (Завірена копія договору між
урядом Кубанського Краю і урядом Української Народної
Республіки, дипломатична переписка з місіями міністерства
УНР і інші документи), арк. 39–39 зв, 40 зв.*

Українській господарській академії в Подєбрадах. Автор наукових праць та підручників з економіки та кооперації.

²⁸ Станіслав Стемповський (1870–1952) — польський громадсько-політичний діяч, державний діяч УНР. Кооперативний організатор на Волині (1906–1916). Керівник польського демократичного руху в Україні (1917). Міністр земельних справ в уряді Ісаака Мазепи (1919) та міністр охорони здоров'я в уряді Володимира Прокоповича (1920–1921), міністр «без теки» (1921).

²⁹ Павло Сулятицький (1884–1932) — правник, громадсько-політичний та державний діяч Кубані. Народився у Великих Сорочинцях Миргородського повіту Полтавської губернії. Був діячем Револуційної Української Партії. Міністр юстиції Кубанської Народної Республіки (1918–1920). Був на еміграції у Празі та Варшаві.

³⁰ Іван Фещенко-Чопівський (1884–1952) — вчений-металург, український громадсько-політичний і державний діяч. Голова київської міської Національної Ради (1917), міністр торгівлі і промисловості УНР в уряді Всеволода Голубовича (лютий–квітень 1918). Голова Торгово-економічної місії УНР у Варшаві (1920). Голова Ради Республіки (лютий–серпень 1921). З 1922 р. викладав у Варшавській політехніці. У 1945 р. арештований радянськими спецслужбами у м. Катовіце. Помер в концтаборі Абезь (Республіка Комі).

№ 2

**Лист голові Надзвичайної дипломатичної місії УНР в
Польщі про направлення «Загальної інструкції в справі
організації конференції і союзу причорноморських держав»**

Строго — Таємно

УНР

МІНІСТЕРСТВО

ЗАКОРДОННИХ СПРАВ

Департамент Чуж[оземних] Зносин

21/23 квітня 1921 року

Ч.Д IX/406 м.

Тарнів

Панові Голові Надзв[ичайної]

Дипл[оматичної] Місії УНР

в Польщі

Міністерство закордонних справ має честь переслати Вам, Вельмишановний Пане, «Загальну інструкцію в справі організації конференції і союзу п р и ч о р н о м о р с ь к и х держав» заготовлену п. міністром закордонних Справ А. В. Ніковським³¹ і ухвалену Радою Народних Міністрів — для відома і к о р и с т у в а н н я .

Т. В. О. МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ [Підпис]

Директор Департаменту Чужоземних Зносин [Підпис]

ДАЛО, ф. 257, оп. 2, спр. 1393, арк. 78.

---

³¹ Андрій Ніковський (1885–1942) — журналіст, літературознавець, український громадсько-політичний і державний діяч, дипломат. Заступник голови Центральної Ради, член Малої ради (1917). Член Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Польщі (1919). Міністр закордонних справ УНР (1920–1921). Член Ради Республіки (лютий–серпень 1921). Співголова уряду УНР (серпень 1921 — січень 1922). У 1923 р. повернувся в УСРР. Арештований 1929 р. у справі СВУ й засланий на Соловки. Помер у блокадному Ленінграді.

№ 3

Урядова інструкція українським дипломатам
щодо заходів задля створення
Союзу Причорноморських Держав (квітень 1921 р.)

Таємно

ЗАГАЛЬНА ІНСТРУКЦІЯ В СПРАВІ ОРГАНІЗАЦІЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ І СОЮЗУ ПРИЧОРНОМОРСЬКИХ ДЕРЖАВ

Маючи союзні договори — між Україною і Кубанью, Україною і «Російським Політичним Комітетом» Б. В. Савінкова³², Україною і Демократичною Донецькою Групою, між Кубанським Урядом і «Російським Політичним Комітетом» — слід приступити до закладення договорів між Україною і демократичним урядом Грузії, Україною і Азербайджаном, Україною і Вірменією.

Останні договори мають заключати наші Посли в тих місцях, де знайшлися-б відповідні Уряди, дотримуючи певної аналогії з Україно-Савінковським чи Україно-Кубанським договором.

Разом з тим треба зараз вести переговори і робити заходи для скликання Конференції демократичних Урядів — України, Грузії, Азербайджану, Вірменії, Кубані, Тереку, Дону, і «Російського Політичного комітету» — для вияснення умов і ідей Причорноморського Союзу і ведення спільної акції в розумінні військових операцій, політичної роботи і пропаганди.

Конференція має на меті моменти спільного фінансування акції і заключення договорів — політичного, економічного і культурного характеру

Справа участі в Конференції — Польщі і Румунії, а також в можливому союзі — повинні обговорюватися особно.

Можливо, що для Польщі і Румунії було би вигідним виявити своє відношення до Конференції і союзу після того, як

---

³² Борис Савінков (1879–1925) — письменник, публіцист, російський революційний та політичний діяч. Перед Першою світовою війною очолював терористичну Бойову організацію партії есерів. Після повалення царизму призначений комісаром Південно-Західного фронту (1917). Один з лідерів російського антибільшовицького руху в еміграції на початку 1920-х рр. Голова «Російського політичного комітету» у Варшаві. В результаті операції більшовицьких спецслужб був заарештований 1924 р. в СРСР. Помер у тюрмі на Луб'янці.

станеться порозуміння і накреслить ся провідна ідея між демократичними Урядами-вигнанцями, не втягаючи поки що — як близько заінтересованих учасників Латвії, Естонії, Литви і Фінляндії; можна було би запросити їх представників для інформації і загального накреслення пляну союзу держав Балтійського і Чорноморського Районів.

Думка Українського Уряду що до здійснення Причорноморського Союзу така:

Розв'язання проблеми Сходу Європи можливе з загально світового погляду в ближчі роки тільки при умові самостійного нормального існування новоутворених держав, котрі об'єднавшись між собою в союз склали би могутнє господарське ціле.

Разом з тим — як об'єднання не вимагає од держав Європи збройної інтервенції, а в крайнім разі, коли би і пішло на це, число учасників союзу гарантує всякому війську, котре пішло би на певних умовах допомагати у заведенні ладу — моральну санкцію цілого Світу.

Особливі заходи перед Польщею і Румунією мали б зараз на меті спонукати ті держави допомогти союзові морально і матеріально, будучи посередниками між великими державами і союзом.

Лозунгами політики Союзу повинно бути: Оборонні заходи проти Російської експансії на південь і схід, демократичний лад в новопосталих державах — в тому числі і Великоросії, відродження господарства найбагатіших частин сходу Європи, діяльні стосунки з Європою, сприяння економічному відродженню України, Великоросії, Дону, Кубані та інших держав, що виявили волю до самостійного державного життя.

Безпосередні жадання сьогоднішнього дня що до держав Європи — буде фінансове підтримання груп, котрі тримаються своїх Урядів, як основного ферментуючого ядра та культурного елемента що незалежно від долі їх народів на території бувшої Росії, повинен бути напоготові для служби свому народові.

Тому негайна фінансова допомога повинна прийти демократичним Урядам, особливо в тих випадках, коли брак грошей загрожує цім державним центрам — розкладом.

Згідність свідчу

В. Об. Начальника Дипломатичного відділу [Підпис]